

Nooit eerder had ik geschreven wat ik zelf wilde schrijven

Maarten Dessing

Carlos Ruiz Zafón is in alles een vriendelijk man. Kalm, toeschietelijk, bereidwillig. Een bezoeker aan de kleine bibliotheek van het Instituto Cervantes in Utrecht, waar hij praat over zijn internationale bestseller *De schaduw van de wind*, schiet hij onmiddellijk en ongevraagd te hulp. De 41-jarige Spaanse auteur is nog nooit in deze bibliotheek geweest, maar hij doet zijn uiterste best de koptelefoon-functie van de cd-speler aan de praat te krijgen.

Alleen als even later de literatuurkritiek ter sprake komt, raakt hij opgewonden. 'Zelf heb ik nooit slechte kritieken gehad, maar het irriteert me dat anderen worden gekleineerd door een literatuurmafia. Het is zo reactionair en bevooroordeeld. Zoals een groep fundamentalistische inquisiteurs literatuur indeelt in goed en slecht, echte romans en strandromannetjes. Misselijkmakend. Ze hebben geen enkele waardering voor het ambachtsschap van een auteur die erin slaagt zijn lezers te vermaken, omdat hij bijvoorbeeld toevallig een sf-schrijver is.'

Ook in *De schaduw van de wind* breekt Ruiz Zafón een lans voor wat hij onverbloemd 'stuiverromannetjes' noemt. De jonge Daniel Sempere vindt in het Kerkhof der Vergeten Boeken, midden in het centrum van Barcelona, een roman van de volstrekt onbekende Julián Carax. Het boek krijgt hem zo in de ban, dat hij besluit op zoek te gaan naar Carax. Toch schreef Carax geen literair hoogtepunt, maar een even simpel als meeslepend verhaal met liefde, avontuur en een ingenieus plot - precies zoals *De schaduw van de wind* ook is. 'Men moet respect hebben voor alle boeken', foetert de auteur. 'Het onderscheid tussen hoge en lage literatuur is de grote fraude van de 20e eeuw, die ervoor heeft gezorgd dat mensen zich hebben afgekeerd van literatuur. Het is manipulatief. Shakespeare en Cervantes waren in hun tijd ook de populairste auteurs. Daarom is hun werk klassiek. Gelukkig zal de geschiedenis uitwijzen wat uit deze tijd klassiek wordt, niet een handvol academici wiens recensies toch niemand leest.'

In *De schaduw van de wind* beschrijft Ruiz Zafón de speurtocht naar de mysterieuze auteur, tegen de achtergrond van het Spanje van Generalissimo Franco, met een mix van humor, vaart en spanning die de lezer verleidt om steeds opnieuw een bladzijde om te slaan. Vooral de kleurrijke personages zijn meesterlijk geschilderd. Met als hoogtepunt: De levenswijze Charmeur en praatjesmaker Fermín Romero de Torres, die de harten van veel lezers heeft gestolen.

Het uitgangspunt was, vertelt de draken verzamelende schrijver, om van het lezen een zo *plezierig* mogelijke ervaring te maken. Hij wilde een grootse, allesomvattende vertelling schrijven in de traditie van de negentiende-eeuwse literatuur. 'Een schrijver als Charles Dickens wist lezers voor zich te winnen door een hele wereld te schetsen. Dat concept wilde ik deconstrueren en opnieuw opbouwen met alle literaire technieken die in de twintigste eeuw zijn ontwikkeld.' De lezer van tegenwoordig is veel intelligenter dan die van honderd jaar geleden,

meent de auteur. 'Begrippen als metafiction en intertekstualiteit zijn geen probleem meer. Iedereen kent de grammatica van cinema, advertenties en journalistiek. Iedereen kan moeiteloos switchen van literair genre en aan de toon ieder type onmiddellijk decoderen. Dat moet consequenties hebben voor een roman, zoals ik in dit verhaal heb willen laten zien.'

Als voorbeeld noemt hij Fermín Romero de Torres. Na 543 bladzijden blijft zijn achtergrond volstrekt onduidelijk. Heeft hij echt gespioneerd, zoals hij beweert? Of is het een oplichter, zoals commissaris Fumero, de kwade genius in de roman, volhoudt? 'In een negentiende eeuwse roman zou die onduidelijkheid nooit zijn geaccepteerd. Vertel ons hoe het zit, zouden de lezers van de auteurs eisen. Nu vindt men het vanzelfsprekend om de ontbrekende gegevens zelf in te vullen.'

Dat hij geslaagd is in zijn aan zichzelf gestelde opdracht, bewijst volgens Ruiz Zafón het feit dat zijn boek in verschillende genres wordt geplaatst. Sommige boekhandels zetten het bij literatuur, terwijl de jury van de Best European Crime Novel de roman in de categorie spanning thuis vond horen - en het gelijk nomineerde. 'Mijn boek is een combinatie van elementen uit de gothic, de mysterie, het fantastische, de roman. Het is niet bedoeld voor liefhebbers van één genre, maar voor iedereen die van lezen houdt.'

Heel zeldzaam is dat het Carlos Ruiz Zafón ook is gelukt. *De schaduw van de wind*, waarvan sinds de eerste Spaanse editie in 2001 wereldwijd meer dan 10 miljoen exemplaren zijn verkocht, is één van de zeldzame boeken die alle type lezers weet te bereiken. 'Daar heb ik natuurlijk nooit aan gedacht tijdens het schrijven. Ik heb gewoon een lezer als mezelf genomen en daar een boek voor proberen te schrijven. Ik lees zelf ook alle genres door elkaar.'

Opmerkelijk, vindt hij ook, is het gemak waarmee zijn verhaal over de wereld reist. Het boek is vertaald in dertig verschillende talen. Maar overal waar hij komt, blijkt het publiek op precies dezelfde manier te reageren. Waarom is hem een raadsel. 'Natuurlijk speelt het verhaal tegen de achtergrond van de Spaanse Burgeroorlog. Maar om de avonturen van Daniel te volgen, is het niet noodzakelijk dat je er wat van begrijpt. Het verhaal is universeel, de context doet er dan niet toe.'

Alleen in Spanje heeft zijn boek dan ook het effect gehad dat met name jongeren meer af willen weten van de Burgeroorlog en Franco. 'Anders dan veel andere boeken ben ik niet vooringenomen en extreem positief of negatief over die tijd,' denkt hij.

De schaduw van de wind is het werk van een auteur die eindelijk heeft geschreven wat hij echt wilde maken. Carlos Ruiz Zafón heeft al een heel leven als professioneel schrijver achter de rug. Al op zijn vijftiende stuurde hij een 600 pagina's tellende victoriaans drama naar enkele uitgeverijen. Hoewel niemand het wilde publiceren, zag men talent in de jonge Barcelonees. Nota bene de redacteur Gabriel García Márquez verstrekke hem lange tijd waardevolle adviezen.

Pas na een carrière in de reclame verscheen zijn debuut *De prins van de nevel* in 1992. Door toeval en eigenlijk tegen zijn zin, benadrukt hij, werd deze roman

en drie volgende boeken beschouwd als jeugdboeken. Het succes was groot. *De prins van de nevel* verkocht 300.000 exemplaren. Daarna vertrok Ruiz Zafón naar Los Angeles, in de hoop scriptschrijver te worden. Tevergeefs. Hij maakte naam door een belangrijke beurs te winnen, maar geen script werd ooit verfilmd. 'Ik had daar echt een burnout van gekregen', zucht Ruiz Zafón die afgelopen najaar terugverhuisde naar Barcelona. 'Ik haatte het. Ik realiseerde me toen dat ik al lang als schrijver werkte, maar nooit had geprobeerd iets te maken wat ik echt wilde schrijven. Ik dacht: Als ik het nu niet probeer, wanneer dan wel? Het moest een boek worden met alles wat mij fascineerde. Een boek over boeken, lezen, verhalen vertellen, boekhandelaren.'

Het verhaal van *De schaduw van de wind* begon met een beeld: het Kerkhof der Vergeten Boeken. Een labyrintische bibliotheek gevuld met miljoenen boeken uit vervlogen eeuwen die niemand nog leest of zelfs het bestaan kent. 'Het was een metafoor. Maar voor wat? Het intrigeerde me. Het had iets te maken met vergeten mensen en vergeten ideeën. Het ging over relaties met het verleden. Over verloren identiteiten. Ik wist heel snel dat er een verhaal achter zat.'

In tegenstelling tot wat de doortimmerde structuur doet vermoeden, werkte de auteur niet eerst een strak schema uit. Ruiz Zafón is een intuïtief schrijver. Alleen de karakters en het slot bedacht hij van tevoren. Daarna volgde een langdurig proces van schrijven, weggooien als hij vermoedde een verkeerd pad te zijn ingeslagen, en herschrijven. 'Ik interpreteer mijn materiaal terwijl het komt. Als er een kink in het verhaal blijkt te zitten, moet het over.'

Evenmin schrijft hij, zoals zo veel auteurs, een volledige eerste versie die hij vervolgens boetseert. 'Ik ben constant aan het schaven. Elke passage moet goed zijn voor ik de volgende schrijf. Als ik bij het slot ben gekomen, is ook het hele boek voltooid. En ik bewaar nooit iets. Alles wat ik schrap gooi ik weg. Aan de ijdelheid van zo veel auteurs om iedere snippet te bewaren, wil ik niet mee doen. Als hele alinea's rotzooi zijn, moeten ze ook worden weggegooid.'

Het voor hem onverwachte succes heeft Ruiz Zafón de meest uiteenlopende complimenten opgeleverd. Van de Duitse minister van buitenlandse zaken Joschka Fischer tot horrorschrijver Stephen King. Vooral de lof van de laatste is Ruiz Zafón dierbaar. 'King is heel genereus voor andere schrijvers. Hij laat zich niet door uitgevers inhuren om iets positiefs over een boek te zeggen. Hij koopt zijn eigen boeken, en als die hem bevallen, geeft hij openlijk zijn mening.'

In Barcelona zijn ook al lezers gesignaleerd die net als met *De Da Vinci Code* de plaatsen in het boek nareizen. Vooral de luxe villa op Avenida de Tibidabo 32, waar de liefde van Carax' leven woont, is een populaire bestemming. 'En dan komen ze erachter dat het huis helemaal niet lijkt op hoe ik het beschreven heb', lacht Ruiz Zafón. 'Ik heb mijn eigen huis samengesteld uit allerlei villa's daar in de buurt.'

Toch is het niet raar dat *De schaduw van de wind* een reis naar Barcelona uitlokt. Ruiz Zafón heeft een gedetailleerd oog voor de schoonheid van de stad. Steeds beschrijft hij zeer precies hoe Daniel en Fermín kriskras langs echt bestaande bars, scholen en buslijnen in de stad de gangen van Julián Carax naspeuren. 'Zulke precisie helpt lezers om het verhaal te visualiseren. Het maakt iets

verzonnen echter. Ook al ben je nooit in New York geweest, als je 'Fifth Avenue' leest, heb je daar gelijk een beeld bij. Barcelona heeft diezelfde kracht.' Ook zijn volgende boeken spelen in Barcelona. *De schaduw van de wind* is het eerste deel van een vierdelige serie. Centraal staat steeds het Kerkhof der Vergeten Boeken - de enige plek in Barcelona die Ruiz Zafón verzonnen heeft, ook al lokaliseert hij de begraafplaats wel in een op de kaart terug te vinden straat. Elk boek kent zijn eigen hoofdpersonen en zijn eigen intrige. Alleen als bijfiguur treden de hoofdpersonen van een deel op in andere delen. Ook met de integere Daniel en de flamboyante maar mysterieuze Fermín is Ruiz Zafón nog niet klaar. Niet omdat hij zelf geen genoeg van zijn creaties kan krijgen, maar omdat bij iedere voorleesavond of signeersessie opnieuw merkt hoezeer zij de harten van zijn lezers hebben gestolen. 'Ik schrijf tenslotte voor mijn lezers, en niet voor de critici', kan hij niet nalaten nogmaals te herhalen.